

RIZICI I BEZBJEDNOSNE PRIJETNJE...

RIZICI I BEZBJEDNOSNE PRIJETNJE...

– ZBORNİK RADOVA –

ISBN 978-99955-22-98-8

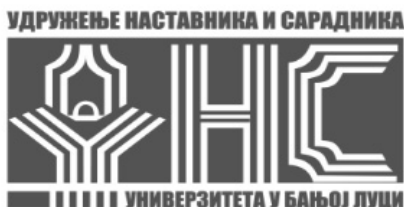
9 789995 522988

Banja Luka, 2015.

RIZICI I BEZBJEDNOSNE PRIJETNJE...

– ZBORNIK RADOVA –

Priredio:
Braco Kovačević

Banja Luka
2015.

Rizici i bezbjednosne prijetnje

Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa

Izdavač

Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci,
Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i
kriminološka istraživanja, Banja Luka, Udruženje Sport za sve, Banja Luka,
Fakultet za poslovni i industrijski menadžment, Univerzitet Union, Beograd, Centar za bezbjednosna,
sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore Defendologija, Nikšić

Za izdavača

Prof. dr Duško Vejnović
Prof. dr Vladimir Stojanović
Prof. dr Milija Bogosavac
Mr Slavko Milić

Glavni i odgovorni urednik

Prof. dr Duško Vejnović
Prof. dr Vladimir Stojanović

Naučni odbor: Prof. dr Duško Vejnović, prof. dr Braco Kovačević, akademik prof. dr Ivo Cvitković, akademik prof. dr Slavo Kukić (Mostar, Bosna i Hercegovina), akademik prof. dr Miodrag Simović, prof. dr Vaso Bojanić, prof. dr Petar Kunić, prof. dr Mirko Gojić (Zagreb, Hrvatska), prof. dr Želimir Kešetović (Beograd, Srbija), mr Slavko Milić (Nikšić, Crna Gora), Prof dr Neven Brandt (Ljubljana, Slovenija), dr Marijan Đurovski (Skoplje, Makedonija), Aleksandar Gronski (Ilinsk, Bjelorusija).

Recenzentski odbor: Prof. dr Rade Biočanin (Novi Pazar, Srbija), prof. dr Boro Tramošljanin, prof. dr Miodrag Romić, prof. dr Ostoja Barašin, prof. dr Neven Brandt (Ljubljana, Slovenija), prof. dr Nevzet Veladžić (Bihać, Bosna i Hercegovina), dr Velibor Lalić, dr Irina Kovačević, prof. dr Želimir Kešetović (Beograd, Srbija), prof. dr Dželal Ibraković (Sarajevo, Bosna i Hercegovina), prof. dr Lev Kreft (Ljubljana, Slovenija), prof. dr Ljubiša Mitrović (Niš, Srbija), prof. dr Zoran Milošević (Beograd, Srbija), prof. dr Ostoja Đukić.

Štampa

Atlantik, Banja Luka,

Za štampariju

Berislav Vuković

Uredništvo i administracija

Srpska ulica 63, 78 000 Banja Luka, Republika Srpska - Bosna i Hercegovina
telefon/faks 051/309-470

e-mail: defendo@blic.net; www.defendologija.com; www.defendologija-banjaluka.com

Prevod

Dreno Željковиć, Radnički univerzitet Banja Luka

Tiraž

200 primjeraka

Zbornik radova *Rizici i bezbjednosne prijetnje* posvećen je međunarodnom naučnom skupu *Rizici, izazovi i bezbjednosne prijetnje sa težištem na Republiku Srpsku i Bosnu i Hercegovinu* koji je održan u Banja Luci 10-11.12.2015. godine.

PREDGOVOR

Veliki bezbjednosni rizik i prijetnja je radikalizacija manjinskih grupa i evropskih građana koja može imati ozbiljan razorni uticaj na evropska društva, interkulturalnosti i evropske integracije

Poštovani čitaoci, uvaženi ljubitelji nauke, obrazovanja i pisane riječi, pred vama, nama je Zbornik radova **Rizici i bezbjednosne prijetnje** koji je rezultat međunarodnog naučnog skupa na temu Rizici i izazovi bezbjednosnih prijetnji sa težištem na Republiku Srpsku i Bosnu i Hercegovinu održanog 10-11.12.2015. godine u Banjoj Luci u organizaciji Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci, Evropskog defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, Udruženje Sport za sve, Banja Luka, Fakulteta za poslovni i industrijski menadžment, Univerziteta Union, Beograd i Centra za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore „Defendologija“ Nikšić. Puno organizatora, puno autora, puno koautora, veliki interes za ovaj ozbiljan međunarodni, društveni, državni, a iznad svega ljudski problem, problem bezbjednosti ljudi, potreba za mirom i sve druge civilizacijske vrijednosti **usmjerile su naše cijenjene autore, da između ostalih, ponude, obrazlože, osvjetle slijedeće teme:** Rizici i bezbjednosne prijetnje, Geopolitička budućnost i globalna bezbjednost, Političko i ekonomsko nasilje neoimperijalizma, Bezbjednosni rizici neoliberalne države, Izbjeglička ili migrantska kriza u Evropi, Terorizam, bezbjednosne implikacije i izazovi, Migrantska kriza i novi izazovi bezbednosti, Uticaj globalnih institucija moći na suverenitet nacionalnih država, Izazovi suvereniteta, Rasizam i nacionalizam kao prijetnje liberalizmu i demokratiji, Bezbjednosna uloga civilnog društva – akteri i promotori, Geopolitika vode i bezbjednosne prijetnje, Tri modela kulturne globalizacije, Religija i rizici, Uticaj globalizacije na prirodu rata, Dominacija bankarskih sistema i njihova uloga u kreiranju ekonomskog i političkog ambijenta, Koncesija kao oblik finansiranja privrednog rasta i razvoja, Geopolitički položaj Republike Srpske u procepu svetova, Društvo znanja i obrazovanja u Republici Srpskoj – izazovi budućnosti, Siromaštvo u Bosni i Hercegovini – uticaj socijalnih naknada, Uzroci i posljedice siromaštva u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini, De)konstrukcija socijalnih mreža u kontekstu prisilnih migracija, Evropski standardi i nasilje u porodici, Pretpostavke ekološke bezbjednosti u BiH, Zloupotreba opojnih droga u krivičnom pravu Francuske – sličnosti i razlike sa pravom Republike Srpske, Problem nasilja navijača u Republici Srbiji, Sigurnosni rizici i prijetnje ekonomskog kriminaliteta na stabilnost javnih prihoda, Pojam krivičnog bića, subjekat, objekat kriminala i zaštitini objekat izvršenja porezne utaje, Bezbjednosni hazardi i legislativa zloupotrebe Interneta, te mnoge druge teme i dileme. Autori posebno ističu **da je religija igrala dodatnu ulogu u transformaciji identiteta u post-konfliktnom balkanskom regionu. Ipak, uloga religije je ponovo centralna za alarmantni fenomen vjerskog ekstremizma i radikalizacije u regionu Balkana.** Nedavni izveštaji otkrivaju čak i širenje **uticaja vjerskog ekstremizma i radikalizacije na regrutovanju “stranih boraca” u Evropi.** Nasilni vjerski ekstremizam i radikalizacija na Balkanu i regrutovanje i indoktrinacija se dešava duboko u društvu, uglavnom u nižim društvenim slojevima i među mladim ljudima koji često nisu svjesni procesa u kojem

učestvuju. **Mladi ljudi se vrbuju na osnovu njihove vjere ili nacionalnosti.** Oni su emocionalno manipulirani da djeluju u svjetlu nepravde, često izloženi žestokim pričama o muslimanima „koji su napadnuti“ od strane „zlih, intrigantskih zapadnih ili evropskih interesa“. Relativni nedostatak islamskog znanja i pritisak vršnjaka, kao i nedostatak alternativnih izvora informacija koje bi potencijalno mogle da djeluju kao odvracanje, stavljaju lokalne i regionalne zajednice u opasnosti od **nasilnog radikalizma** i stvara rezervoare potencijalnih **“stranih boraca”** u Evropi. Mladi ljudi sa Balkana odlaze u Siriju i druge oblasti u regionu Bliskog istoka i sjeverne Afrike da se bore u redovima ISL-a. Alarmantno saznanje da opasnost od terorizma u Evropi ne dolazi iz udaljenih zemalja, već potiče kod ljudi koji žive kao prilično dobro integrisani građani na evropskom tlu je pokrenulo talas istraživanja procesa radikalizacije koja je navodila počiniocima na akciju. Od tada, domaća radikalizacija mladih muslimana u Evropi je postala jedan od najhitnijih i nedokučivih izazova za političare, kreatore politike, i naučnike, koji su suočeni sa pitanjima o uzrocima i obimu radikalizacije. Šta je to izazvalo ove evropske muslimane ili druge da se radikalizuju u mjeri u kojoj su potražili utočište u ekstremnom fizičkom nasilju, a ponekad čak i žrtvujući vlastite živote? Koji faktori uzročno mogu da objasni zašto se javlja nasilna radikalizacija i, jednako važno, zašto se neki ljudi radikalizuju, dok drugi ne ili odustaju od procesa radikalizacije u ranoj fazi? Potreba da se razumije i bavi opasnošću radikalizacije je ne samo ukorijenjena u strahu od mogućih novih terorističkih napada. **Radikalizacija manjinskih grupa i evropskih građana može imati ozbiljan razorni uticaj na evropska društva, interkulturalnosti i evropske integracije.** U takvim okolnostima, otpornost građana u teškim vremenima je fundamentalno pitanje za Evropu. U opštem smislu, razvoj otpornosti ima svoje ishodište u izazovnim situacijama sa kojima se moramo suočiti i prevazići ih. Upravljanjem situacijama kao što su multidimenzionalne krize na uspješan način, građani mogu takođe steći dragocijene sposobnosti za savladavanje budućih problema. Ako otpornost shvatimo na ovaj način kao nešto što može da raste sa vremenom i savladanim izazovima, možemo je definisati kao povećanje sposobnosti za rješavanje novih problema onim redosljedom kako se budu pojavljivali. Pozitivna iskustva iz prošlih prevaziđenih kriza se mogu koristiti za tekuće krize, baš kao što su iskustva ovih kriza važna za budućnost.

S obzirom na gore navedeno, postoje dvije osnovne strategije unapređenja građanskih resursa da se izbore sa situacijama političke, bezbjednosne, ekonomske i socijalne krize. Prva da se smanji negativan uticaj takvih situacija optimizacijom ostvarivanja prava pod nepovoljnim uslovima političke, bezbjednosne, ekonomske, socijalne i krize identiteta. Druga je, da ojača otpornost građana na ovaj negativni uticaju. Obe strategije suočavanja sa krizom su podjednako važne i trebaju biti posmatrane kao komplementarne.

Prof. dr Duško Vejnović

SADRŽAJ

Braco Kovačević, Rizici i bezbjednosne prijetnje	7
Slobodan Simić, Geopolitička budućnost i globalna bezbjednost.....	15
Živojin Đurić, Miša Stojadinović, Političko i ekonomsko nasilje neoimperijalizma.....	23
Duško Vejnović, Predrag Obrenović, Darko Matijašević, Bezbjednosni rizici neoliberalne države.....	31
Želimir Škrbić, Savremeni aspekti terorizma – Islamska država Iraka i Levanta ISIL	43
Velibor Lalić, Slađana Đurić, Milan Lipovac, Izbjeglička ili migrantska kriza u Evropi – bezbjednosne implikacije i izazovi.....	53
Dragan Radišić, Miloš Pejić, Enisa Bekto, Migrantska kriza i novi izazovi bezbednosti.....	65
Dragan Bataveljić, Dejan Logarušić, Uticaj globalnih institucija moći na suverenitet nacionalnih država	73
Bojan Dakić, Izazovi suvereniteta	85
Dragan Bašić, Ideologija kao globalni bezbjednosni rizik	93
Davor Strika, Rasizam i nacionalizam kao prijetnje liberalizmu i demokratiji	105
Momčilo Šavija, Bezbjednosna uloga civilnog društva – akteri i promotori	115
Irina Kovačević, Geopolitika vode i bezbjednosne prijetnje	129
Stefan Vukojević, Tri modela kulturne globalizacije.....	139
Mitar Lutovac, Bojana Ostojić, Sanel Jakupović, Ismet Derdemez, Aleksandar Dedović, Religija i rizici	149
Vangel Milkovski, Hatidza Berisa, Uticaj globalizacije na prirodu rata	159

Dragana Bašić, Dominacija bankarskih sistema i njihova uloga u kreiranju ekonomskog i političkog ambijenta.....	167
Nevenka Nićin, Vojislava Grbić, Slavica Filipović, Koncesija kao oblik finansiranja privrednog rasta i razvoja.....	179
Željko M. Budimir, Geopolitički položaj Republike Srpske u procepu svetova	187
Ostoja Barašin, Društvo znanja i obrazovanja u Republici Srpskoj – izazov budućnosti	199
Mira Ćuk, Draško Gajić, Siromaštvo u Bosni i Hercegovini – uticaj socijalnih naknada	211
Boro Tramošljanin, Violeta Romić, Uzroci i posljedice siromaštva u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini.....	221
Jagoda Petrović, (De)konstrukcija socijalnih mreža u kontekstu prisilnih migracija u BiH	231
Mile Rakić, Dragan Jovašević, Darko Matijašević, Evropski standardi i nasilje u porodici.....	241
Vladimir Stojanović, Ismet Derdemez, Stevan Dakić, Darko Matijašević, Radmila Ćurčić, Pretpostavke ekološke bezbjednosti u BiH	255
Dragan Jovašević, Milena Simović, Marina M. Simović, Zloupotreba opojnih droga u krivičnom pravu Francuske – sličnosti i razlike sa pravom Republike Srpske.....	277
Miodrag N. Simović, Dragan Jovašević, Vladimir M. Simović, Problem nasilja navijača u Republici Srbiji.....	287
Husein Ljeljak, Edin Čolaković, Salko-Salem Bubalo, Senita Čolaković, Adnela Ljeljak, Sigurnosni rizici i prijetnje ekonomskog kriminaliteta na stabilnost javnih prihoda	299
Edin Čolaković, Salko-Salem Bubalo, Husein Ljeljak, Senita Čolaković, Pojam krivičnog bića, subjekat, objekat kriminala i zaštitini objekat izvršenja porezne utaje	309
Vladan D. Mirjanić, Đorđe D. Mirjanić, Kadrovska politika i menadžment u stomatologiji.....	319
Goran Blagojević, Bezbjednosni hazardi i legislativa zloupotrebe Interneta.....	327

POLITIČKO I EKONOMSKO NASILJE NEOIMPERIJALIZMA

Dr Živojin Đurić, naučni savetnik

Institut za političke studije, Beograd

E-mail: zikasrb@yahoo.com

Dr Miša Stojadinović, naučni saradnik

Institut za političke studije, Beograd

E-mail: icemishast@yahoo.com

Apstrakt: *Nasilje u 21. veku i dalje postoji kao sastavni deo politike. Neoimperijalna praksa postaje sastavni deo neoliberalne teorije tamo gde njeno ostvarivanje naiđe na prepreke. U tom smislu, „humanitarne intervencije“ i „borba za ljudska prava“ dobijaju primenu u svrhe opravdanja vojnih intervencija širom sveta. Iako se rat kao termin zvanično ne upotrebljava, to ne znači ujedno i da se on ne primenjuje kao sastavni deo politike. Glavni cilj ovog rada je kritička analiza tendencija u savremenom društvu u kojoj autori žele da pokažu dvostruke standarde kojima se neki događaji istovremeno tumače kao političko nasilje ili kao borba za demokratiju, a sve u zavisnosti od toga ko su glavni akteri. Političko i ekonomsko nasilje u Novom svetskom poretku postaje glavni izazov razvoju demokratije. Sam odnos između politike i nasilja je veoma kompleksan. I mada nasilje može imati pozitivnu ulogu u društvu njegova (zlo)upotreba i primena dvostrukih kriterijuma nameću potrebu za stalnim preispitivanjem. Ovaj odnos naročito postaje kompleksan imajući u vidu da nema svaka država snagu da nametne normu, što dodatno otvara mogućnosti za postojanje dvostrukih kriterijuma.*

Ključne reči: *političko nasilje, ekonomsko nasilje, neoimperijalizam, neoliberalizam, demokratija*

POLITICAL AND ECONOMIC VIOLENCE OF NEOIMPERIALISM

Abstract: *Violence continues to exist as an integral part of the politics in the 21st century. Neoimperial practice becomes an integral part of neoliberal theory when its implementation encounters an obstacle. In that sense “humanitarian intervention” and “the fight for human rights” becomes means for justification of military interventions around the world. Although the war officially is not used as the term today, this doesn’t mean that it is not being used as the important part of politics in contemporary world. The main goal of this paper is critical analysis of trends in contemporary society. The authors underline the problem of double standards as the main reason why some events are simultaneously interpreted as political violence or as the fight for democracy, depending on who are the main actors. Political and economic violence in the New World Order becomes a major challenge for the development of modern democratic society. A relation between politics and violence in contemporary world is very complex. Although violence may have a positive role in the society its misuse*

and implementation of double standards are the main reason why its use should be constantly critically questioned. This relation between violence and politics becomes particularly complex because all states do not have the same power to impose a standard, which farther opens possibilities for creation of double standards.

Keywords: *political violence, economic violence, neoimperialism, neoliberalism, democracy*

Uvod

Savremeno društvo sa sobom donosi veliki broj izazova. Proces globalizacije, vrtoglavi razvoj tehnologije, mnogobrojni socijalni konflikti (...) to su samo neki od izazova na koje razvoj savremenog korporativnog društva mora da odgovori. Kraj dvadesetog i početak dvadeset prvog veka se može okarakterisati kao period koji je obeležen radikalnim političkim i socio-ekonomskim promenama (Raduški, 2011). Dvadeseti vek je sa sobom doneo najrazličitije moguće oblike nasilja ogromnih srazmera koje je za sobom ostavili razarajuće posledice.

Neoliberalizam i nasilje

Savremeno društvo se nažalost i pored brojnih (ne)uspeha na polju izgradnje demokratije još uvek nije oslobodilo delovanja političkog nasilja. O tome koliko je ozbiljan ovaj fenomen govori u prilog i izveštaj Svetske zdravstvene organizacije prema kome je „političko nasilje vodeći uzrok smrti ljudi od 15. do 44. godine starosti, od čega se 14% smrtnosti odnosi na muškarce, dok na žene otpada 7%. U proseku se dnevno ubije 1424 ljudi širom sveta, što je jedna osoba skoro svakog minuta, dok se u oružanim sukobima ubije oko 35 ljudi na sat vremena. Samo u 20. veku je 191 milion ljudi izgubilo živote u ratovima“ (Đorić, 2014: 122).

Prvi svetski rat, a zatim veoma brzo posle toga ulazak u Drugi svetski rat, su neslavno obeležili početak 20. veka. Završetak Drugog svetskog rata, međutim, nije sa sobom doneo i doba mira. Svet je nakon toga ušao u razdoblje poznato kao Hladni rat (uz veliki broj lokalnih sukoba), koje se završava raspadom SSSR 1991. godine. Hladni rat ponovo postaje aktuelan zbog dešavanja u Ukrajini koja mnogi vide kao novo zaoštavanje odnosa SAD i Rusije koje može dovesti do nastavka (ili početka novog) Hladnog rata. Obe strane povlače poteze pokušavajući da pokažu svoju nadmoć pri čemu za ovaj sukob žele da okrive jedni druge, a političko i ekonomsko nasilje postaju glavno sredstvo politike.

Da ratna propaganda i ovde funkcioniše punom parom govori u prilog uvodnik Vašington posta štampan 28. avgusta 2014. godine pod naslovom *Zapad mora da natera g. Putina da plati za svoju agresiju*: „Ako se ijedna međunarodna norma i dalje može smatrati nekontroverznom, to je zabrana prekogranične agresije jedne suverene države na drugu. Sigurno je da će svaki neuspeh sprovođenja ove zabrane izazvati njeno kršenje na drugom mestu. Upravo zbog toga, odluka Vladimira Putina da otvoreno pošalje rusku vojsku u Ukrajinu u poslednjih 48 sati predstavlja vododelnicu, a ne samo puki nastavak onoga što se događa već mesecima, kako je to predsednik Obama rekao u četvrtak, umanjujući značaj tog događaja. Ako g. Putin ne

plati visoku cenu za ovaj ogoljeni, iako cinično demantovani napad na svog suseda, taj presedan će posejati nestabilnost i na mnogim drugim mestima – od Baltičkog mora i tamošnjih malih, slobodnih zemalja sa velikom ruskom manjinom, do Južnog kineskog mora istačkanog ostrvima za kojima Kina žudi iako pripadaju drugim državama“ (Uredništvo, 2014).

Ono što je karakteristično za savremeno društvo je da se rat danas više zvanično nigde ne vodi, ali je zato broj vojnih intervencija ogroman. Rat je postao nepopularan kao sredstvo politike zbog čega ga je bilo neophodno preimenovati. Političko i ekonomsko nasilje ne samo da se nije izgubilo nego je dobilo na snazi, mada u drugačijem obliku (Stojadinović, 2015). Danas više nije moguće otvoreno koristiti nasilje zarad ostvarivanja određenih interesa. Sa razvojem demokratije i tehnologije, time pre svega mislimo na masovne medije, otvorena primena nasilja bi naišla na osudu od strane javnog mnjenja. Ukoliko bi se reklo da SAD sprovede vojne intervencije u npr. Iraku ili Avganistanu zarad ostvarivanja neoimperijalnih ambicija, ovo bi naišlo na protivljenje jer je tako nešto nezamislivo u demokratskom društvu. Međutim, ukoliko bi se ovako nešto opravdalo višim idealima kao što su borba za demokratiju i ljudska prava onda se u medijima stvara sasvim druga slika. To je način na koji velike sile obezbeđuju pristanak za svoje postupke i dobijaju podršku javnog mnjenja. U tom smislu rat, kako je to Karl fon Klauzevic [Carl von Clausewitz] rekao, postaje nastavak politike drugim sredstvima. Odnos između politike i nasilja je veoma kompleksan. Nasilje u politici se može definisati kao „direktna ili indirektna primena sile u sferi politike i političkog, odnosno kao direktna ili indirektna primena sile nad svešću, telom, životom, voljom ili materijalnim dobrima stvarnog ili potencijalnog, odnosno pretpostavljenog političkog protivnika“ (Simeunović, 1989: 27). Treba, međutim, naglasiti da se nasilje u politici ne manifestuje jedino i isključivo samo kao gola prinuda. Ono je sastavni deo politike i razumevanja države (Gaćinović, 2008: 49).

Zarad neoimperijalnih ambicija dolazi do upotrebe svih sredstava. U te svrhe neretko oni koji najviše upotrebljavaju političko i ekonomsko nasilje proizvode neprijatelje kako bi njegova upotreba bila legitimna. Parada neprijatelja postaje dobar način da se skrene pažnja javnosti sa pravih problema. Tako su intervencije u Iraku opravdavane da Irak poseduje oružje za masovno uništenje. Kada je postalo jasno da SAD ne mogu da dokažu da Irak poseduje oružje za masovno uništenje došlo je do promene strategije. SAD više nisu tvrdile na Irak raspolaze ovakvim oružjem, već da poseduje opremu koja bi se mogla koristiti za izradu istog (Čomski, 2009: 135).

Borba protiv terorizma postaje jak razlog koji opravdava upotrebu svih sredstava, neretko donoseći kolateralne žrtve koje se opravdavaju višim ciljevima. Početak 21. veka je obeležio događaj koji je u velikoj meri promenio dešavanja na globalnom nivo. SAD su 11. septembra napadnute serijom terorističkih napada u kojima su oteta četiri američka aviona od kojih su dva udarila u Svetski trgovinski centar, jedan je kao metu imao Pentagon, dok se poslednji avion srušio u ruralnom delu Pensilvanije. Ovaj strašan događaj je pokrenuo za sobom lavinu koja je imala odjeka na globalnom nivou. Marija Timočko [Maria Tymoczko] ukazuje da je problem političkog nasilja i globalizacije postao je naročito aktuelan posle događaja 11. septembra 2001. u SAD, bombaških napada u Velikoj Britaniji i Španiji, samoubilačkih napada širom Bliskog

istoka, prisustva SAD u Avganistanu i Iraku, kao i žestokog odgovora Izraela na ono što je izgledalo kao manji ispad političkog nasilja od strane palestinskog civilnog stanovništva. Ona ovde dodaje i nasilje koje je povezano sa trgovinom droge, zatvorima, etničkim ubistvima i genocidima, okrutnošću režima koji koriste nasilje zarad manifestacije svoje moći nad civilnim stanovništvom itd. (Tymockzo, 2009: 171).

Adrian Gelk [Adrian Guelke] u svojoj studiji *Terrorism and Global Disorder – Political Violence in the Contemporary World* (Terorizam i globalni poremećaji – političko nasilje u savremenom društvu) traga za odgovorom na pitanje da li se svet značajnije promenio nakon 11. septembra 2001. godine i napada Al Kaide u Sjedinjenim Američkim Državama. Gelk ističe da su vodeći Zapadni političari gotovo u glas prihvatili da je ovaj događaj doveo do fundamentalnih promena na globalnom nivou skoro na isti način na koji su to činili za vreme Hladnog rata. „Ovo samo po sebi nameće pitanje da li je opravdano tvrditi da se svet fundamentalno promenio dva puta u nešto više od jedne decenije“ (Guelke, 2006:1). Ovaj događaj postaje još značajniji zbog toga što je veliki broj država ovaj događaj počeo koristiti za opravdanje ekstremnih sigurnosnih mera koje narušavaju osnovna prava i slobode građana. „Zaista bi se moglo opravdano reći da napad 11. septembra 2001. godine predstavlja tačku prekretnicu u međunarodnoj politici, ali ne kao napad sam po sebi, već njegova upotreba kojom je započela nova faza Zapadne spoljne politike na čelu sa SAD i Velikom Britanijom. Dalje, moglo bi se takođe reći da su reakcije ovih država na događaje 11. septembra, uključujući ovde i invaziju na Irak, dalje kreirale konflikt sa Muslimanima, što su počinio napada na Ameriku i tražili“ (Guelke, 2006:2).

Toni Edison [Tony Addison] ističe da su događaji od 11. septembra, zajedno sa kasnijim odgovorom SAD, „izbacili *konflikt i bezbednost* – pojmove koji su predmet mnoštva interpretacija – kao ključne delove kontroverzi koje okružuju globalizaciju, dodajući nove dimenzije već energičnim raspravama o konceptu *novih ratova*“ (Addison, 2008: 166). U tom smislu Jirgen Habermas [Jürgen Habermas] ukazuje da 11. septembar:

- pokazuje empirijske slabosti hegemonskog liberalizma Bušove administracije;
- ostvaruje svoj uspeh zahvaljujući vojnom odgovoru SAD koji je prouzrokovao podele na Zapadu;
- otkriva da bi samo odgovor sa dobrim normativnim razlozima rešio korene problema; pravda između nacija ne može biti obezbeđena nametanjem određene forme života, ona mora biti uspostavljena kosmopolitskim zakonom koji poštuje odluke i proces formiranja volje različitih kultura;
- favorizuje kosmopolitski predlog u smislu efikasnosti jer klasičan rat nije korisno sredstvo u borbi protiv nasilja; neophodne su svetske bezbednosne mreže; potrebno je uspostaviti nivo organizacije koji će omogućiti postojanje samokritičnosti razumevanja;
- u globalizovanom društvu sa globalizovanim terorizmom nameće potrebu za upravljanje koja je iznad države (Aguilera, 2009:77).

Sa tim u vezi, treba pomenuti i Naomi Klajn [Naomi Klein] koja smatra da je 11. septembar dobro došao Bušovoj administraciji da se ideologija Fridmana i njegovih sledbenika, koji su metodično eksploatisali trenutke šoka u drugim zemljama, konačno primeni kod kuće u punoj snazi pod krilaticom „rata protiv terorizma“ i straha

koji je tada nastao, čime su mnoge izuzetno osetljive i suštinske funkcije vlade bile prepuštene privatnim kompanijama (Klajn, 2009: 19). Galup je krajem septembra 2001. godine sproveo istraživanje javnog mnjenja o tome kako su se kretali stavovi svetskog stanovništva u trenutku kada je bombardovanje Avganistana najavljeno. Glavno pitanje na koje su ispitanici trebali da daju odgovor je bilo sledeće: „Nakon što se sazna identitet terorista, treba li američka vlada vojno da napadne zemlju ili zemlje u kojima teroristi imaju svoje baze, ili bi, pak, trebalo da traži njihovo izručenje i dovede ih pred sud” (Čomski 2008: 246-247). Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da je svetska javnost u tom trenutku bila u velikoj meri na strani diplomatskog načina rešavanja problema u odnosu na vojnu akciju. Što se tiče Evrope, podrška vojnom delovanju se kretala u rasponu od 8% u Grčkoj, pa do 29% u Francuskoj. Latinska Amerika je pokazala najmanju podršku američkim vojnim intervencijama. Raspon na ovim prostorima se kretao od 2% u Meksiku, do 11% u Kolumbiji i Venecueli. Može se reći da je jedini izuzetak na ovim prostorima bila Panama gde je 80% stanovništva bilo sklono miroljubivim sredstvima, dok je 16% bilo za vojne intervencije (Čomski 2008: 247). Da ne govorimo o tome da je sve više preispitivanja o tome ko je stvarno odgovoran za teroristički napad 11. septembra. Noam Čomski ističe da se podrška vojnoj intervenciji u velikoj meri zasnivala na jednoj ključnoj pretpostavci, a to je da je utvrđen identitet odgovornih za napad 11. septembra. Na osnovu svedočenja Roberta Mulera, direktora FBI, može se videti da se čak i osam meseci nakon naređenja predsednika Buša po pitanju bombardovanja ove zemlje i dalje samo nagađa o posrednoj povezanosti Avganistana (Čomski 2008: 248).

Napori finansirani od strane velikih korporacija su dali idealima neoliberalizma „skoro svetu auru”, što je dovelo do toga da njihovi zahtevi veoma retko nailaze na otpor (Chomsky, 1999:17). To je dalje dovelo do toga da su ratovi i katastrofe, koji su ranije predstavljali samo šansu za jedan uzak sektor privrede, privatizovani u toj meri da su sami po sebi otvorili „nova tržišta”. Time dolazi do razvoja monetarističke politike i ekspanzije finansijskog kapitala, pri čemu se zanemaruju razvoji drugih neophodnih sektora ekonomije. Noam Čomski [Noam Chomsky] komentarišući Harkabijevu primedbu, bivšeg šefa izraelske vojne obaveštajne službe, kaže da je ona sasvim na mestu i da se njena pouka može primeniti i mnogo šire: „Mnogo pre 11. septembra bilo je jasno da će zahvaljujući modernoj tehnologiji, bogati i moćni jednog dana izgubiti monopolski položaj koji imaju nad sredstvima nasilja i treba da očekuju zlo i na sopstvenoj teritoriji. Ako nastavimo da stvaramo nove baruštine, biće sve više i više komaraca sa ogromnom moći destrukcije. S druge strane, ako sredstva kojima raspolazemo usmerimo na isušivanje močvara, na sasecanje korena *kampanja mržnje*, smanjićemo pretnje s kojima se suočavamo, a istovremeno ćemo pokazati i da smo dostojni ideala koje proklamujemo i koji nisu nedostižni ako se ozbiljno potrudimo da ih dosegnemo“ (Čomski, 2009: 13).

Nasilje koje se tom prilikom upotrebljava u neoimperijalne svrhe nije samo fizičko nasilje. Moramo imati u vidu da nasilje predstavlja jedan multidimenzionalni fenomen i da se ne može svesti samo na fizičko nasilje. O tome najbolje govori Galtung [Johan Galtung] koji ukazuje na tri tipa nasilja:

1. direktno nasilje se uopšteno može odrediti kao fizičko nasilje nad drugim ljudima; direktno nasilje je za razliku od druga dva vida nasilja uvek vidljivo, druga dva ne moraju biti, jer su strukturalno i kulturno nasilje odgovorni za povređivanje uma;

2. strukturalno nasilje nastaje kao rezultat socijalnih nejednakosti, represije i nejednakosti moći u društvu; strukturalno nasilje se manifestuje različitim društvenim nepravdama, represivnim institucijama i institucionalizovanim predrasudama;
3. kulturno nasilje je nasilje koje se dešava u simboličkoj sferi našeg postojanja (simboli, zastava, himna, govori, mediji...) (Bratić, 2008: 492).

Savremene tendencije pokazuju da se neoliberalna teorija ostvaruje neoimperijalnom praksom, a sve pod maskom borbe za demokratiju i ljudska prava, uz bespoštednu upotrebu svih navedenih oblika nasilja. Globalizacija je ubrzanjem u tokovima trgovine, finansija i ljudi otvorila nove mogućnosti komercijalizacije konflikata, čime se internacionalizuju ratovi nacionalnog i lokalnog porekla (Addison, 2008: 167).

Ovakvog kapitalizma, koji se prvenstveno rukovodi profitom stavljajući čoveku uslužnu ulogu, na kraju će dovesti do kolapsa. Ekonomsko nasilje i eksploatacija bogatih i moćnih u ruhu neoliberalnog koncepta globalizacije koji se propagira dalje će omogućiti intenziviranje konflikata na različitim nivoima. Stiven Hoking [Stephen Hawking] je imajući ovo u vidu na zasedanju Redita „Ask Me Anything“ 08. 10. 2015 godine izjavio da mašine neće dovesti do ekonomske apokalipse robota, već pohlepni ljudi (Hawking, 2015). On predviđa da će ekonomska nejednakost rasti sa automatizacijom radnih mesta i odbijanjem bogatih vlasnika mašina da podele svoje brzo stečeno bogatstvo. „Ukoliko mašine proizvode sve što nam je potrebno ishod će zavisiti od toga kako su stvari distribuirane. Svi mogu uživati u luksuzu slobodnog vremena ukoliko se bogatstvo koje proizvode mašine deli, u suprotnom će većina ljudi završiti u bedi i siromaštvu ukoliko se vlasnici mašina pobune protiv redistribucije bogatstva. Do sada je trend izgleda bliži drugoj opciji, jer sa rastom tehnologije povećava se nejednakost“ (Hawking, 2015). Ovakva budućnost će, prema njemu, dovesti do nastanka nove buržoazije koju će činiti vlasnici mašina. Na kraju korporacije koje poseduju više neće proizvoditi poslove ljudima. „To je razlog zbog čega bi trebalo da se plašimo kapitalizma, a ne robota“ (Hawking, 2015).

Neoliberalizam, koji nameće slobodno tržište kao univerzalno rešenje, za sve probleme se u susretu globalnih ekonomskih kriza našao na klimavim nogama. „Mantra slobodnog tržišta značila je ne samo ukinuti stare regulative nego i ne činiti ništa kako bi se odgovorilo na nove izazove tržišta dvadeset prvog veka“ (Štiglic, 2013: 182).

Sporedna uloga noćnog čuvara namenjena državi je pokazala sve svoje slabosti, naročito imajući u vidu da i najveći propagatori neoliberalizma krše osnovna pravila neoliberalizma u slučajevima kada to njima odgovara. O ovome govori i Štiglic [Joseph Stiglitz] analizirajući ekonomsku situaciju u SAD i položaj banaka koje su odavne trebale da propadnu prepuštene zakonitostima neoliberalizma: „Glavne američke banke postale su suviše velike da bi propale. Šta više, one su znale da su suviše velike da bi propale i, stoga su preuzimale rizik baš onako kako je predviđala ekonomska teorija. Bušova i Obamina administracija uvele su nov koncept. One su tvrdile da su neke banke suviše velike da bi bile rešene (ili finansijski restruktuirane), što znači, suviše velike da bi koristile uobičajene procedure kojima se akcionari primoravaju da snose gubitke i kojima se vlasnici obveznica pretvaraju u akcionare. Umesto toga, država je uskočila, suštinski obezbeđujući osiguranje (bez premije) vlasnicima obveznica i akcionarima, time podrivajući tržišnu disciplinu“ (Štiglic, 2013: 200).

O ovome piše i Noam Čomski koji predstavlja jednog od vodećih intelektualaca koji kritikuju mit o slobodnom tržištu, mit koji govori o tome kako je ekonomija dobra jedino ako je takmičarska, racionalna i efikasna. Slobodno tržište se u ovom mitu javlja kao faktor koji bi trebalo da omogući ostvarivanje ovakvih ideala. Međutim, „u većini ekonomija dominiraju velike korporacije koje poseduju ogromnu kontrolu tržišta suprotstavljajući se upravo slobodnoj konkurenciji o kojoj se toliko govori u ekonomskim udžbenicima i političkim govorima“ (Čomski, 1999: 12). Prema ovom velikom mitu „neefikasne“ državne institucije bi trebalo da budu ograničene na taj način da ne dođu u mogućnost da naruše prirodu *laissez-faire* tržišne ekonomije. Vlade su sve veće, ali pod uticajem neoliberalizma imaju sve manje pretenzija da se bave nekorporativnim interesima (Čomski, 1999: 12).

U takvom jednom društvu međunarodno pravo postaje mesto demonstracije moći. „U diskusijama koje se tiču međunarodnih odnosa, osnovni princip je *mi smo dobri*, pri čemu se pod *mi* podrazumeva vlada koja prihvata totalitarni koncept da su država i narod jedno isto. *Mi* smo dobronamerni, borimo se za mir i pravdu, mada se u praksi mogu dogoditi i greške. *Nas* sputavaju *hulje* koje nisu u stanju da se uzdignu na naš uzvišeni nivo“ (Čomski, 2009: 105). Podsetimo se da je Kondoliza Rajs [Condoleezza Rice] u izdanju *Forin afers* januara 2000. godine osudila „refleksno uvažavanje (...) pojmova međunarodnog zakona i normi i verovanja da je podrška mnogih država ili, još bolje, institucija kao što su Ujedinjene nacije, od presudnog značaja za zakonitost vršenja vlasti“ (Rice, 2000).

Ovome u prilog govori i najnoviji čin SAD koje su 03. 10. 2015. godine bombardovale grad Kunduz u Avganistanu. Tom prilikom je pogođena bolnica kojom rukovodi međunarodna humanitarna organizacija Lekari bez granica, pri čemu je poginulo najmanje 22 ljudi (12 medicinskih radnika i desetoro pacijenata), dok je više desetina je ranjeno. Kao rezultat ovoga usledilo je izvinjenje Baraka Obame navodeći da će SAD, NATO i Kabul izvršiti istragu povodom ovog događaja. Ovime novi prosvetitelji ponovo ostaju van domašaja ruke pravde ne odgovarajući ponovo za kršenje Ženevske konvencije. Zaista je teško i zamisliti da bi se SAD čak i našle pod istragom za ratne zločine kojim velike sile neoliberalne interese ostvaruju neoimperijalnom praksom.

Naravno treba pomenuti da pored svoje očigledne destruktivnosti nasilje „nekada može imati pozitivnu ulogu, pogotovo kada je reč o odbrambenom ratu ili borbi protiv terorizma“ (Đorić, 2014: 120). Međutim, glavni problem koji se tom prilikom javlja jeste što se veoma često ovo koristi u svrhe opravdanja političkog nasilje. Dvostruki kriterijumi dodatno prave problem kada se radi o pozitivnoj ulozi nasilja jer nemaju sve države snagu da nametnu normu.

Zaključak

Juli Zeh s pravom upozorava da je jedan od najvećih problema koje savremeno društvo sa sobom donosi jeste ko kontroliše međunarodne kontrolore, dajući istovremeno zastrašujući odgovor na ovo pitanje: „Oni kontrolišu sami sebe i to čine na način koji bi rasplakao i samog Monteskjea, jednog od prvih teoretičara podele vlasti“ (Zeh, 2012). To je ujedno razlog zbog koga je neophodno svakodnevno

kritičko preispitivanje stvarnosti, što bi trebalo da bude obaveza intelektualaca koji bi trebalo da predstavljaju savest društva i koji bi kao osnovni cilj morali da imaju potragu za istinom bez obzira na cenu.

Literatura

1. Addison T. (2008) „Post-conflict recovery – New wars and global economy“, *The Globalization of Political Violence – Globalization's shadow* (eds. Richard Devetak and Christopher W. Hughes), London: Routledge.
2. Aguilera A. (2009) „Ethics and Violence“, *Globalization, Political Violence and Translation* (eds. Esperanza Bielsa, Christopher W. Hughes), London: Palgrave Macmillan.
3. Chomsky N. (1999) *Profit over People – Neoliberalism and Global Order*, New York, Toronto, London: Seven Stories Press.
4. Čomski N. (2008) *Hegemonija ili opstanak*, Novi Sad: Rubikon.
5. Čomski N. (2009) *Intervencije*, Novi Sad: Rubikon, Beograd: Beoknjiga.
6. Đorić M. (2014) *Ekstremna desnica*, Beograd: Udruženje „Nauka i društvo Srbije“.
7. Gaćinović R. (2008) „Pojmovno određenje – definisanje nasilja“, *Srpska politička misao*, br. 4, Beograd: Institut za političke studije, Beograd.
8. Guelke A. (2006) *Terrorism and Global Disorder – Political Violence in the Contemporary World*, London: I.B.Tauris & Co Ltd.
9. Hawking S. (2015) „Stephen Hawking Says We Should Really Be Scared Of Capitalism, Not Robots“, *Huffpost Tech*, dostupno na http://www.huffingtonpost.com/entry/stephen-hawking-capitalism-robots_5616c20ce4b0dbb8000d9f15 (datum pristupa: 09. 10. 2015. godina).
10. Raduški, N. (2011) „ETHNIC HOMOGENIZATION OF SERBIA IN THE PERIOD 1991-2002“, *Journal of the Geographical Institute „Jovan Cvijić” SASA* 61(2), Belgrade: Geographical Institute „Jovan Cvijić” SASA.
11. Rice C. „Campaign 2000: Promoting the National Interest“, *Foreign Affairs*, January/February 2000, dostupno na: <http://www.foreignaffairs.com/articles/55630/condoleezza-rice/campaign-2000-promoting-the-national-interest> (datum pristupa: 10. 03. 2001. godina)
12. Simeunović D. (1989) *Političko nasilje*, Beograd: Radnička štampa.
13. Stojadinović M. (2015) „Političko nasilje i demokratija u kontekstu neoimperijalnih ambicija velikih sila” (pregledni rad), *Srpska politička misao*, br. 2, Beograd: Institut za političke studije.
14. Štiglic Dž. (2013) *Slobodan pad – Amerika, slobodna tržišta i slom svetske privrede*, Novi Sad: Akademska knjiga.
15. Tymockzo M. (2009) „Translation, Ethics and Ideology in a Violent Globalizing World“, *Globalization, Political Violence and Translation* (eds. Esperanza Bielsa, Christopher W. Hughes), London: Palgrave Macmillan.
16. Klajn N. (2009) *Doktrina šoka – procvat kapitalizma katastrofe*, Beograd: Samizdat B92.
17. Uredništvo (05. septembar 2014) „Ratnohuškačka propaganda zapadnih medija: Vašington post“, *Pečat*, dostupno na: <http://www.pecat.co.rs/2014/09/ratnohuskacka-propaganda-zapadnih-medija-vasington-post/> (datum pristupa: 10. 10. 2014. godina).
18. Zeh J. (2012) *Die Diktatur der Demokraten: Warum ohne Recht kein Staat zu machen ist*, Körber-Stiftung.

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

351.86(082)

327(082)

316.32(082)

323(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Ризици, изазови и безбједносне пријетње са тежиштем на Републику Српску и Босну и Херцеговину (2015 ; Бања Лука)

Rizici i bezbjednosne prijetnje : zbornik radova / [Međunarodni naučni skup Rizici, izazovi i bezbjednosne prijetnje sa težištem na Republiku Srpsku i Bosnu i Hercegovinu, Banja Luka 10-11.12.2015. godine.] ; [glavni i odgovorni urednik Duško Vejnović, Vladimir Stojanović ; prevod Dreno Željковић]. - Banja Luka : Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci : Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjedonosna, sociološka i kriminološka istraživanja : Udruženje Sport za sve ; Beograd : Fakultet za poslovni i industrijski menadžment, Univerzitet Union ; Nikšić : Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore Defendologija, 2015 (Banja Luka : Atlantik bb). - 337 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Tiraž 200. - Tekst lat. i ćir. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz većinu radova. - Abstract.

ISBN 978-99955-22-98-8 (EDC)

COBISS.RS-ID 5484824

